

Червневий ранок Львова розпочинався на його майже пасторальних околицях із першим посвітлінням неба: запізнілі соловейки, мов ті диригенти, святі у своїй наївності щодо музикальних здібностей підопічних, намагалися вкотре запропонувати всім абсолютну досконалість звукової симфонії; голосисті кури, усім обурені гелготливі гуси та індикки в шпихлірах¹ долучалися у свій спосіб до прославляння нового дня; про щось веселе рохкали свині, поспішаючи в смачну багнюку Полтви; їм страшенно заздрили на весь світ численні єврейські кози, для яких найсмачніша трава починалася за межею досяжності мотузки; сонні дітлахи гнали флегматичних корів на випас... Сонце поважно несло своє тіло вгору, заглядаючи на червоні черепичні дахи центру й даючи сигнал до життя, — і вищий Львів починав додавати свої звуки: басовито шургали мітли двірників, хором вуркотіли у скверах вгодовані голуби, ритмічно цокали підкови вифранчених коней львівських фіакрів, ніжним сопрано входив час від часу дзвіночок неквапливого трамваю...

Важкі коричневі із золотим гаптуванням штори в помешканні Зільберманів по вулиці Святої Софії надійно оберігали дім від заздрісних очей та довгий сон його мешканців.

¹ Комори. (Тут і далі прим. авт.)

Їм не було нагальної потреби рано вставати, їхні статки дозволяли не знати особливостей життя та утримання худобки й птиці — це було життєвим мішком бідніших євреїв з околиць. Зільбермани накопичили величезний досвід багатьох поколінь у ювелірній справі; предки їхні розпочинали як майстри з обробки діамантів у середньовічній Голландії, і поступово Європа, яка в муках і з муками для євреїв шукала своє політичне й релігійне обличчя, брутално й жорстоко виплюнула їх у свою тиху східну провінцію. І Аарон, син Якова, продовжив сімейну справу Зільберманів: він був власником невеликої, на десятьох майстрів, ювелірної фабрики та двох магазинів у центрі Львова. З того сім'я мала солідні прибутки, які не заведено обговорювати ні з ким. Правила хорошого тону передбачали таку розмову під час зустрічі:

— Як ваші справи, шановний Леві? Як здоров'я Сарі, діточок?

— Усе у волі Творця, шановний Аароне, дякую, потишеньку.

— А як ваша комерція?

— Та щось не йде клієнт, здібнів: чи то менше їсти почали, чи більше економити... А як там ваше золото-срібло, шановний Аароне?

— Що ви, Леві! Якщо вже й на продуктах економлять...

При цьому обоє співчутливо й із розумінням посміхалися, тому що лукавили взагалі-то обидва, бо не заведено в євреїв хизуватися своїм добром, і на те купа причин, і заздрість одноплемінників серед них точно не остання в списку, але вміння вести м'якенькі й тактовні розмови шліфувалося у своєму середовищі, щоб вижити в іншому...

Ранок уже мав усі права називатися днем. Сита червнева муха з монотонним гулом носила своє волохате тіло по

кімнаті Давида, а той спав міцним сном, як спитьсся тільки в щасливому дитинстві здоровому хлопаці. Муха влетіла в павутиння й уперто намагалася звільнитися; звук її став роздратованим й уривчастим. Давид розплющив очі й філософськи споглядав на її страждання. Муха, знесилоуючись, змінила тональність на вищі благальні ноти, але чорний прудкий палач уже поспішав до неї з глибин куткової схованки... За хвилю муха стала сніданком павука.

«Цікаве життя... — подумалось Давидові. — Адже і тобі сьогодні написаний кінець. А ти того не відаєш, герой».

Сьогодні був особливий день — день наведення краси й ладу для дому, його начиння й нутрощів і для всіх його мешканців, який не залишав жодних шансів пилу, бруду, павукам, окису срібла на коштовному столовому сріблі, брудним нігтям, волоссю, заплямленому одягу... Сьогодні була п'ятниця, і ввечері, із заходом сонця, наставав Шаббат — святий день Суботи, коли Бог велів відпочивати, думати про душу, молитися... А ще це була не лише п'ятниця, 20 червня 1941 року — сьогодні йому, Давиду, виповнювалося тринадцять років і один тиждень, і він офіційно ставав дорослим: коли євреї збираються для читання Тори в синагозі, їх має бути щонайменше десять, і тепер Давид мав повне право бути десятим. Він вестиме розумні бесіди з тлумачення Тори з найбільш поважними членами львівської громади, набиратиметься досвіду від найрозумніших людей і сам колись стане таким. Глибока повага до старших керувала життям Давида, і цей стриманий і ввічливий хлопець став би зразком і окрасою виховання будь-якої родини за межами національності... На честь майбутньої події на завтра були запрошені гості — близькі друзі Зільберманів. День мав бути насиченим, потрібно було вставати.

Давид промовив молитву після сну: «Моде ані... (Дякую Тобі, Царю живий і вічносущий, за те, що ти повернув мені мою душу милосердно. Велика віра в Тебе!)» — і опустив ноги на розкішний перський килим, який із часом ставав, як і все дорогоцінне, ще гарнішим і коштовнішим, й у випадку можливої скрути мав перетворитися на гроші; як, утім, і дороге дзеркало в позолоченій старовинній оправі. Та і, зрештою, в п'ятикімнатному помешканні Зільберманів не було дешевих чи випадкових речей: «Ми не настільки багаті, щоб купляти собі дешеві речі», — любила повторювати бабуся Циля. Дзеркало було гідним обрамленням до красивого обличчя Давида: виразні очі кольору міцної кави випромінювали впевненість і доброзичливість і гармоніювали з гарною світлою, як у більшості польських євреїв, шкірою, а чудовий овал обличчя, високий лоб, чорне хвилясте волосся, пропорційна тілобудова довершували образ хлопчини, і дедалі частіше на ньому затримували зацікавлені погляди дівчатка чи естетично налаштовані старші пані.

П'ятничний день мав свій усталений для кожного члена сім'ї припис до дії: Давид, як і всі, мусив прийняти мікву, ванну з дощової або джерельної води, і — це було святе! — підстригтися у фрезієра Зілмаха, хоч, власне кажучи, і стригти особливо не було потреби, але це був ритуальний вияв і поваги, і підготовки до Шаббату, потім із батьком він шов до синагоги, опісля — суботня молитва та святкова вечеря.

Давид поспішив на сніданок. На просторій кухні з різьбленими дубовими меблями вже поралася бабуся Циля, яка понад усе любила в житті дві речі: своїх онуків — Давида й Мірочку — і свій посуд. Маленька, товстенька, з грушоподібною фігурою («Тут — метр п'ятдесят, а тут — три», — самокритично говорила у швачки), вона нагадувала великий